

Меланхолійний вальс : оповідання

КУПИТИ

До видання увійшли найкращі твори української письменниці Ольги Кобилянської (1863 - 1942). Вона однією з перших в українській літературі звернулася до відображення жінок-інтелігенток, які прагнули вирватися з міщанського середовища.

Ольга Кобилянська

Меланхолійний
вальс

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7790-3

Ольга Кобилянська
**МЕЛАНХОЛІЙНИЙ
ВАЛЬС**

ОПОВІДАННЯ

VALSE MELANCOLIQUE¹

Фрагмент

Не можу слухати меланхолійної музики.

А вже найменше такої, що приваблює зразу душу ясними, до танцю визиваючими граціозними звуками, а відтак, зрікаючися їх незаметно, ллється лиш одною широкою струєю смутку! Я розпадаюся тоді в чуття і не можу опертися настроєві сумному, мов креповий флер, якого позбутися мені не так легко. Зате, як пронесеться музика блиску, я подвійно живу.

Обнімала би тоді цілий світ, заявляючи далеко-широко, що музика грає!

І класичну музику люблю.

Навчила мене її розуміти й відгадувати по «мотивах» одна з моїх товаришок, якої душа немов складалася з тонів і була сама олицетворена музика.

Вона вічно шукала гармонії.

В людях, в їх відчутті, в їх відносинах до себе і до природи...

* * *

Нас мешкало разом три товаришки.

Зразу лише дві. Одна малярка і я. Була вже майже укінченою артисткою і працювала саме над одним образом, який хотіла продати і поїхати до Італії, щоб побачити тамошню штуку² та найти й собі дорогу до неї.

Мала двадцять і кілька років, була знімчена полька і брала своє заняття дуже поважно. Дразлива і химерна, коли малювала, була в щоденнім житті наймилішою людиною.

Тішилася великою симпатією межи своїми товаришками по заняттю, а навіть і самі професори, гострі подеколи до нечемності супроти своїх учеників і учениць, любили її по-батьківськи і робили їй свої закиди й уваги в найлагідніший спосіб, щоб лиш не діткнути її. «Das schönste

Glückskind»³ — називали її, вона й сама не називала себе інакше, як — «Ich — das Glückskind»⁴.

Я прилагоджувалась до матури⁵, бо хотіла бути учителькою.

Вчилася музики, і языків, і прерізних робіт ручних, ба — і все інше, що лише можна було, забирала я в себе, щоб стало колись капіталом і обернулося в хосен. Маєтку я не мала, а життя, вибагливе, мов молода дівчина, жадало свого.

Знайомі з наймолодших літ, ми мешкали разом.

Мали дві великі кімнати, елегантно уряджені, майже з комфортом, бо моя товаришка була з доброї родини і, хоч не розпоряджала великими фондами, була претензійна і розпечена. «Я не можу зрікатися всього так, як ти!» — говорила не раз роздразнено, коли я напоминала їй числитися ліпше з грішми і зрікатися деяких приємностей.

— Мовчала б ти! — лютилася. — Ти сього не розумієш. Я — артистка і живу відповідно артистичним законам, а ті вимагають трохи більше, як закони такої тіснопрограмової людини, як ти! Ти можеш обмежитися на своїм ґрунті, бо мусиш; він вузький, але моє поле широке, безмежне, і тому я живу таким життям. Тепер іще не вповні таким, але колись пізніше, як стану цілком своїм паном, — розмахну крилами під небеса. Так наказує чуття артистичне. Я беру все зі становища артизму. А й ти повинна звертатися за ним; усі, цілий загаль. Коли б усі були артисти освічені і виховані, почавши від чуття аж до строю, не було б стільки погані й лиха на світі, як тепер, лиш сама гармонія й краса. А так? Що округ нас? Лише ми одні піддержуємо красу в житті, ми, артисти, вибрана горстка суспільності, розумієш?

— Розумію.

— Розумію! Ти й не здібна мене розуміти. Не знаю, за що я, властиво, люблю тебе, — перепрошувала мене відтак, ніби *en passant*!⁶ — Критикуєш мене занадто. А все своїм міщанським розумом, вузькими домашньо-практичними поглядами і старосвітськими замахами жіночності. Відорвися раз від ґрунту старих фрагментів і перекинься в який новіший тип, щоб я від часу до часу черпала з тебе якусь скріплючу силу... щось новітнє!

— Годі, голубко, остануся вже старим типом, — відказувала я спокійно, бо знала надто добре її натуру чисту й без фальшу, щоб обурюватися її наскоро киненими словами. Противно, я постановила

собі вже в сотий раз не відриватися від «ґрунту старих фрагментів», а оставатися тою самою, що досі, сторожити над нею, що в погоні за красою не зважала на лиховісні підшепти перепон життя і була би не одно горе перетерпіла, коли б не я... І хоч я не була ніяким новітнім типом, не мала жодних претензій до титулу «вибраної істоти», або «расової людини», — все ж таки розуміла її і знала, як і коли гамувати ту справді артистичну натуру, а коли додавати охоти до польоту й піддержувати в добрій вірі на будучність.

— Коли останемося незамужніми жінчинами, — говорила (слова «стара панна» ненавиділа), — то будемо також разом жити. Візьмемо собі ще третього члена в компанію, бо двох замало і не можна ніякої програми, ні статутів уложити, і будемо жити.

Випробуємо третього компаньйона, з яких прикмет складається він, який у нього темперамент, як завелика освіта, як задалеко сягає поглядами в минувшість або будучність, а відтак приймемо. Потім най надходять на нас ті страшила, якими лякають перед незамужністю, як — самотність, безпомічність, дивацтво і т. ін. Ми не будемо самотні. Не будемо смішні, не будемо, так сказати б, бідні. Будемо мати своє товариство, розуміється й мужчин, бо без мужчин — монотонно, і будемо собі жити по душі. Тоді юрба переконається, що незамужня жінка — то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить: не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Ти розумієш? Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні... Я не кажу, що йду саме до того ідеалу. Я живу штукаю, і вона вдовольє цілковито мою душу; може бути, що й віддамся, не знаю, але коли не віддамся, то певно не буду застрашеною птахою, що мов цілий світ просить о прощення, що мужа не має... А ти?

— Я також, Ганнусю.

І я справді гóдилася з нею. Чому не жилось би двом-трьом незамужнім жінкам, коли згоджувались би своїми натурами, відповідали собі посполу в вимогах інтелігенції краще, як поодинокую? Се була також одна з таких новітніших думок, на які я з своїм «неартистичним міщанським розумом» не могла здобутися!..

Вона панувала наді мною, мов над якою підданою, і хоч я могла розпоряджувати своєю волею так вповні, як вона, і супротивитися

їй, — я, проте, не чинила сього ніколи. Мене не боліло те підданство під її вдасть; сила якоїсь відпори не прокидалася в мені ніколи. Противно, коли виїздила не раз у своїх інтересах на час із дому, я навіть тужила за нею. За нею і за тою силою, що йшла від неї і надавала цілому нашому оточенню характер і якесь життя...

Була гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима. Збудована була прегарно... А що в своїх постановах була скоро й консеквентна⁷, — я любила її безгранично, пристосовувалася до неї без надумування, і, мов та ріка, пліла я спокійно виробленим нею руслом, щоб знов, як ріка, згубитися, може, і з іншими такими, як я, в житті, як у морі...

Мабуть, за те любила вона мене і називала своєю «жінкою»... Так жили ми вдвійку в гармонії довгий час.

Я вчилася пильно до своїх різноманітних іспитів, а вона малювала. Образ, над яким працювала невсипуче з розгорілими щоками, яким була перейнята до глибини душі, була велика копія образу Корреджо⁸ «Віроломна». Малювала в переконанні і гордій вірі, що він удасться їй. Мабуть, то й розпалювало її талант і довело, що добилася цілі...

Одного разу йшло нам фінансово круто; а що найгірше — властитель дому підвищив чинш за кімнати.

Артистка роздразнилася.

Кидала речами об землю, роздирає ескізи, проклинала свою долю, що виглядала, як дрантива дівчина, і божилася, що воліла б таки зараз осліпнути, як бути даліше маляркою...

Я ходила спокійно за нею, підносила речі й відбирала лагідно рисунки з рук, ховаючи їх незаметно, щоб не попалися їй наново в руки, придумуючи при тім, як би то зарадити лиху.

— Приберу ще годину англійської мови, і буде все добре, — успокоювала я її, а вона плакала, нарікаючи заодно на своїх родичів, що посиляли їй, на її думку, замало грошей.

— На те я не згоджуся, — перебила мене. — Гаруєш і так доволі тяжко. За книжками і зошитами ти вже й так втратила почуття свободи і зробила з себе якусь машину... Чиста погань із таким життям, що не мало собі кого на наругу вибрати, та нас!

— Чому не взяти мені годину? — боронилася я. — Від шостої до сьомої вечором маю саме вільний час. Замість ходити на виклади науки якоїсь там «гармонії» буду кого вчити французької або англійської мови, і зробимо біді кінець. Послухай мене, Ганнусю, — просила я її, — і пристань на те...

— Не хочу! Ліпше попродам усі свої образки! Оцей, і той, і он той...

На се не могла знов я пристати. Знала надто добре, що значив у неї кожний образок, як була до кожного з них прив'язана, і яку долю призначила кожному з них. В кожному образку була, як не раз говорила, якась частина її істоти, а тепер мали б іти дорогою простого крамарського товару? Ні, я не згодилася. Придумала щось інше. Придумала й сказала. Взяти до спілки третього компаньйона — і відносини зараз поправляться.

Вона дивилася хвильку своїми блискучими, з плачу почервонілими, очима на мене, а відтак відтяла, що не пристане. Саме тепер брати чужу людину до спілки, коли вона сидить над викінченням образу, — праця така вимагає сама собою найліпших обставин. Чи я не зрозумію ніколи, що се значить «артизм» і що се таке — «твори»? Чи се значить крутити корбу, шити на машині або плести панчохи? Чи я вже цілком отупіла з того дурного бубнення, придуманого навмисне на те, щоб систематично задавлювати найтонші зворушення до свобідного розвою індивідуальності? Брати тепер чужу людину в хату, яка щонайменше буде балаклива, з лиця бридка і, розуміється, без крихти артистичної освіти, бог знає з якими некультурними привычками — чиста розпука!

— Чому се має бути зараз якась найгірша істота? — спитала я, вже потрохи роздразнена вибухами артистичної натури. — Будемо ж вибирати третю товаришку; коли не сподобається, не приймемо!

— Ага, певно, ти не приймеш із твоїм божеським серцем, що наказує ближнього любити більше, як себе самого...

— Ганнусю, будь добра! — просила я. — Ти замучуєш мене своєю вічною опозицією! Що ж робити, як нема іншого виходу? Як знаєш що ліпше, то скажи, і я згоджуся з тобою, а коли ні, пристань на мою раду.

Вона погамувалася, побачивши, що діткнула мене.

Задержалася перед своїм великим образом і, усміхаючись гірко, сказала:

— В чім я коли опоную? Я є лише німим послухачем свого таланту, але такі, як ти, Марто, такі, як ти, творять ту велику силу, що пригноблює таких, як я. Масою пригноблюєте ви нас, поодиноких, і ми загибаємо, мов той цвіт без насіння, через вас. Але ти, як індивідуальність, того несвідома, і тому не розумієш того... — Відтак кількома кроками підійшла до мене.

— Гніваєшся, Мартухо?

Я не відзивалася.

— А я тобі кажу, Мартухо, що царство на землі належить все-таки до тебе.

— Та що там...

— А я тобі кажу, Мартухо, що царство на землі належить все-таки до тебе. — І, обнявши мене бурливо за шию, шукала вогкими очима на моїм лиці гніву.

Я не могла ніколи довго гніватися на неї. Знала добре, що коли б я справді була загнівалася на неї, вона не успокоїлась би доти, доки я не сказала б їй хоч кілька разів, що «не гніваюся».

Була незвичайно доброго серця: отут в одній хвилі кидалася, гарячилася й змагалася, а вже в другій — була добра. Товариство, в яке входила, і товаришки, що її любили, розпестили її, догоджуючи їй у найменшій дрібниці, боготворячи її задля краси й таланту та задля її оригінальних помислів. Належала до різних товариств, не жалувала нічого, а визичуваних товаришкам грошей не приймала ніколи назад. Любила над усе елеганцію, називаючи се третьою важною заповіддю в умовах до щастя; бувала через се не раз навіть несправедлива в осуді людей, але до елеганції тягло її, мов дитину до чічки⁹.

— Спустися на мене, що я не впроваджу тобі жодного невідповідного матеріалу в хату, що ти й твоє артистичне milieu¹⁰ не будете вражені ані його видом, ані поведенням. Вже я постараюся. І я щось розумію!

— Ого! — усміхнулася вона. — І «ви» щось розумієте? Розумієте прекрасно подавати чай, маєте всі здібності доброї господині, матері й жінки, ви славний рахмістр¹¹ і будучий стовп родини, але на психології, барвах і нюансах артизму ви не розумієтеся. І тому боюся дуже, що ви впровадите мені в кімнату слона. Судячи по ваших добрім серці, ви готові приймати першу-лішку швачку до спілки, коли лише

викажеться свідоцтвом моральності — розуміється, міщанської — і Божим виглядом...

— Не бійся! — відповіла я. — Я ж навчилася вже від тебе добачувати артизм у житті, а щодо невеликих тонкостей у людях, то їх відчуває мій інстинкт. Він був мені завжди найліпшим проводатором.

— Побачу.

— Побачиш.

— Але пам'ятай! Коли вона буде з виду «неможлива», значить — і погана, і без манір, — я не сідаю з нею до столу.

— Можеш.

— Чи ти маєш уже кого на думці, що ти така певна, що задоволиш мене?

— Ні. Але я певна, що найду відповідну істоту.

— Ну, то роби, що хочеш.

Я сказала, що ні, що не маю ще нікого на думці, і я справді не мала ще нікого на думці, ба не мала навіть поняття, ні прочуття, хто був би саме найвідповідніший до спілки, а однак... саме в тій хвили, як я сказала слово «ні», появилось перед моєю душею на хвилю, пересунулося, мов образ, якесь дівоче лице, змарніле, з смутними очима, і на хвилю одну прошибло мене якимсь предивним смутком, мов почуттям нескazanного жалю, ніжно, ніжно, перельотно, — і ще не прийняло форми, як уже й згубилося...

Чи я знала когось подібного?

Ні!

Бачила де?

Мабуть — ніколи. Хіба що, може, деколи на вулиці подибала?

Може...

* * *

Ми виставили карточку на покій і ждали на спілку.

Одного дня — се було вже в грудні — вернули ми обі пополудні додому, а доходяча жінка, що обслуговувала нас, віддала нам білет від незнайомої якоїсь «пані», що приходила задля мешкання.

Ганнуся кинулася жадібно на білет, майже вирвала його з рук старої. «Софія Дорошенко», — прочитала вголос крізь густий чорний велон,

що ослонював її свіже рум'яне личко, а відтак оглянула цікаво білет на всі сторони... Був вузької продовгуватої форми з золотими беріжками. На нім не було нічого написано і лише ледве помітний тонкий запах фіалковий ішов від нього...

— Хто се? — звернулася цікаво до мене.

Я здвигнула плечима і, забравши білет від неї, прочитала так само вголос «Софія Дорошенко», як вона, і, як вона, оглянула чистий білет на всі сторони.

— Як була убрана? — питала Ганнуся. — Красно?

Стара здвигнула плечима:

— Або я знаю? Не вважала. Відай якось чорно, відай не дуже красно... голову мала обвиту поверх шапочки шовковою шаллю, такою, як паннунця беруть до театру, лише що чорним, але, впрочім... не так, як ви, паннунці мої! — І з тим погладила люб'язним боготворячим якимсь рухом по рукаві Ганнуся, що мала на собі прегарний темно-синій костюм, обшитий правдивими кримськими баранками, й таку саму шапочку й нарукавок.

— На, маєш? Не казала я, — обізвалася Ганнуся до мене, — що то якась швачка?

— Як виглядала з лиця? — питала я, відчуючи потребу боронитися.

— Або я знаю? Якось так собі. Негарна. Лице змарніле, зі смутними очима...

— Чуєш? — І посіпала мене за рукав. — Се, певно, якась швачка, що терпить вічно на біль зубів і обвиває голову шаллю!.. Що вона казала, Катерино?

— Та що мала казати? Не казала нічого, — відповіла стара. — Питалася, чи тут кімнати до спільного мешкання і чи можна би їх оглянути?

— А ви, Катерино?

— Я казала, що можна, і показала кімнати.

— А вона?

— Оглядала кімнати, роздумувала щось і спитала, чи мешкання тепле, бо вона має фортеп'ян, і грає, і не зносить студені.

— Та-ак! — кликнула Ганнуся. — Вона має фортеп'ян і не зносить студені! Гувернантка якась! Гадає, що я прийму її з фортеп'яном? Таки

зараз, аякже! Тут я буду малювати, буду потопати у своїй праці і замість, щоб мене обдавала свята тишина, буду примушена слухати дурних вправ і гам. Ні, *danke schön*¹² за таку гармонію. Може, будеш ласкава зрозуміти, що се річ неможлива — входити з двома об'єктами в спілку. Се, певно, якась учителька, що мозолиться цілу днину з дітьми, а вечором гримає по фортеп'яні, щоб оживити свої отупілі нерви. Тепер я вже знаю. Шаль поверх шапки, змарніле лице зі смутними очима, чорно убрана... о, ми знаємо сей тип! — І, сказавши се, отворила широко двері від кімнати й поплила гордо в своїм ніби гніві до хати.

Я осталася ще на хвилю в кухні біля старої, задивившись без думки на білет...

За хвилю появилася знов артистка.

— Чого стоїш тут? — спитала. — Що хочеш іще довідатися?

— Та нічого, — відповіла я.

Мені стало маркотно¹³. Я хотіла спротивитися їй. Перший раз у житті спротивитися цілком поважно, а тут я не могла. Хто се був? Якого роду людина? Причина, що вона грала, не промовляла за неї. Хто знає, як грала, скільки грала!.. А тут справді Ганнуся потребувала спокою, я потребувала спокою... Що тут робити?

— І що ще казала? — звернулася до старої.

— Казала, що прийде за два дні й поговорить із паннами.

— А більше нічого?

— Ні. Ага, казала ще: «Тут красно; промовляє до душі...»

Ганнуся отворила широко очі:

— «Промовляє до душі!» — повторила. — Диви, диви... артистична атмосфера зворушила її, але вона... як вона була убрана, Касунечко, як? — усміхнулася свавільно...

— Або я знаю як? — відповіла стара нетерпливо. — От виділа, що якось чорно, що один гудзик її пальта баламкав уже на нитці, і що рукавички на пальцях були порозпорювані чи подерті, а впрочім, що я маю кожного оглядати!

— Жінко, — звернулася Ганнуся вже поважно до мене, — я не приймаю її до спілки! Се моє останнє слово. — І, обернувшись, пішла до хати.

Я сховала білет і пішла за нею. Про те не говорили ми більше.

По обіді закинула Ганнуса лижви¹⁴ на плечі і поїхала на совганку, а я пішла на годину конверзації¹⁵ англійської мови.

В одній старшій англичанки, що вчила по-англійськи, сходилося два рази в тиждень більше дівчат і молодих людей і говорено по-англійськи. Се були для мене найкращі години в моїм житті...

Тут прийшло мені на думку спитатися, чи хто не знає Софії Дорошенко.

Знали її. Одна молода німочка і один студент знали її. Німочка запевняла мене, що «Sophie»¹⁶ — се дама «höchst anständig und fein»¹⁷, а студент сказав, що вона грає прегарно й лагодиться до консерваторії.

Звідки вона? Не знали. Очевидно, не тутешня, але з її уложення говорила інтелігенція й давала свідоцтво, що вона не пересічна людина.

— Але ж ви її не бачили? — питала мене німочка. — Вона сидить же кожного разу, під час викладів науки гармонії, саме в другім ряді перед вами...

— Ні, я її не бачила.

— Її зараз можна пізнати. Вона держиться просто... гарна і має смутні очі. Але по фризурі¹⁸ можна її вже певно пізнати. Чешеться цілком antique¹⁹ і обвиває голову два рази вузькою чорною оксамиткою, мов діадемою. Взагалі вона з профілю цілком type antique²⁰. В неї чоло й ніс творять одну лінію... я мусила її бачити...

— Не бачила.

— То глядіть завтра, побачите її.

Вернувши додому, оповіла я все, що довідалася про неї, Ганнусі.

— Хіба прийняти її? — сказала я.

Ганнуса зморщила чоло, хотіла, очевидно, як звичайно, противитися мені, але, надумавшись, сказала:

— Приглянься їй завтра, а позавтра, як прийде і видасться нам можливою істотою, може, й приймемо.

Другого дня пішла я на виклади науки гармонії і дивилася за «спільничкою».

Добачила її. Небавом по тім, як я усіла на своє місце, явилася й вона і усіла в другім ряді, саме передо мною. Сиділа нерухомо й прислухувалася уважно теорії музики. Я не могла бачити вповні її лице. Бачила лише темне, лагідно лискуче густе волосся, уложене

обережно в грубий вузол, і два рази оксамиткою обвиту голову, і потрохи лице з профілю. Профіль був у неї справді чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію... Спадисті її рамена надавали їй ціху²¹ якоїсь панськості, певності...

Не знаю чому, я неустанно дивилася на неї. Мене неначе тягло до неї, неначе силувало віддати їй цілу свою істоту на службу або й ще більше: віддати всю ясність своєї душі, натхнути її тим. Сама не знаю, що таке тягло мене до неї...

«Коли б оглянулася! Коли б оглянулася! — думала я неустанно. — Чи я не бачила її вже давніше? Мусила бачити вже, коли сиділа передо мною в другім ряді... Коли б обернулася!...» Вона обернулася. Саме в тій хвилі обернулася перший раз сього вечора й глянула мені просто в очі. Великим, здивованим, майже допитливим поглядом...

Я застидалася і опустила погляд.

Вона не оберталася вже більше сього вечора.

По годині вийшла скорше від мене й зникла мені з очей.

* * *

Другого вечора коло шостої сиділи ми обі в сумраці мовчки. В кімнаті було тихо; в коминку горів огонь голосно, і світло полуміні падало червонявою тінню перед коминок і отоманку²², на котрій лежала артистка, простягнувшись у цілій своїй довгості.

Була до крайності роздразнена.

Подавалася о стипендію, надіялася з певністю, що одержить її, а тут — не дістала. Спершу просто не вірила. Вона, «das Glückskind»²³, не осягнула того, що бажала! Коли пересвідчилася в неумолимій правді, плакала своїм сильним пристрасним плачем аж до утоми, аж поблідла. Відтак глузувала собі з того і з себе, а наостанку попала в роздразнений настрій, і від часу до часу переривала мовчанку не то монологами, не то питанням до мене.

Я сиділа мовчки при вікні й дивилася на вулицю.

І я була дуже пригнетена.

Один молодий професор, що приходив на годину конверзації англійської мови, почав горнутися до німочки, неначе забув, що не розмовляв досі з ніким, лише зо мною, що ми були собі найліпшими

товаришами і що, почавши дискусію по-англійськи, кінчили її звичайно в матерній мові, бо мали собі стільки сказати, що по-англійськи не находили ще скоро слів, а година проминала, наче мінута.

Чому був такий невдячний? Німочка не вміла так по-англійськи, як я! Правда, запрошувала його раз у раз до себе, обіцявала бог знає що за діла від свого батька, ректора університету; а я така бідолаха супроти неї, що червоніюся вже за п'ятдесят кроків перед ним, не втяла б ніколи такого. Що подумав би він собі? Що сказала б Ганна! О Ганна! Вона не сміялася б, як із першої-ліпшої моєї неповоротності, але, скрививши уста, лише сказала б: «Почуваєш уже зворушення? Ну, правда, тобі вже по двадцятім, — ergo²⁴ треба чимскоріше голівку під очіпок пхати!..» Вже як ми любилися і в усім згоджувалися, — в *тих* ми дуже різнилися. Вона мала багато поклонників, але сама не залюблювалася ніколи. Говорить годинами про них, подивляє в них, що красне, аналізуючи майже всі прикмети їх істот; а проте не чіпається її любов; противно, обсміває їх не раз, як малих хлопців. А вже як розпічне яку працю, то й не згадувати їй про такі речі...

Не знаю, чи сього вимагають закони вищої штуки, чи воно що інше, але я не можу так. Найменша краса вражає мою душу, і я піддаюся їй без опори. Вона — артистка, вимагає бог знає чого, — але й на неї прийде черга. А коли прийде... Ганно, Ганно! Сам плач твій знищить тебе!

Штука — то великий чоловік; але я сказала би, що любов — більший. Професор, що приходить на години конверзації англійської мови...

— Жінко!

Я прокинулася переполохана...

— Що, Ганнусю?

— Чому мовчиш так завзято?

— Що маю говорити? Не питаєшся ж мене нічого...

— Не питаюся, але говорити, проте, можеш. Ти мені щось надто жадібно бігаєш на ті години англійської конверзації і надто оживлена вертаєш. Уже, певно, засліпилася в кім? Я тебе відгадую. Стидайся... саме в посередині науки... і розлазиться в чуттях!..

Я сиділа, мов окропом опарена, просто знівечена. Вже знала!

— Ганнусю...

— Може, не правда? Тебе й сліпий відгадав би, а не то я! Але я не дурно тобі раз казала: царство на землі належиться тобі!

Відтак розсміялася глумливо.

— Я хотіла б бути такою, як ти, то є мати душевні органи, засліплювати і найслабшим об'єктом свій ум; мені се здалося б. Але ні! Я й без того віддамся. Як мені лучиться ще раз таке, як нині зі стипендією, я готова віддати руку першому-ліпшому заможному чоловікові, що перейде мені дорогу, щоб тим щиріше віддатися штуці.

— Ганнусю!

— Що таке? — спитала холодно.

— Говориш так... без любові? Ти, артистка, вийшла б заміж без любові?

— Власне, тому, що я артистка. Власне, тому, що ношу в собі ще іншу силу, крім серця свого... О Мартухо! — кликнула вона нараз здавленим голосом і пристрасно зарила руки в волосся. — Ти не знаєш, як можна любити те, що люди називають артизмом, що живе в нас і заповняє нашу душу; що береться звідкись у нас, виростає, опановує нас, не дає нам спокою й робить із наших істот лише послухачів і статистів своїх! Се щось таке велике, сильне, що особисте щастя мізерніє перед тим, не в силі вдержати з ним рівноваги в істоті! Вибагливою вдачею своєю нищить її саме в хвили, коли шлюбує її вірність. Заглушити в собі той світ, щоб жити лише для одного чоловіка і для самих дітей? Се неможливо... любов також не вірна... мені неможливо... тому неможливо, хто носить справдішній артизм у душі!..

— Ганнусю, а як полюбиш?

— Та що там! — відкинула зневажливо. — То буду любити. Чи се вже найстрашніше в світі?.. Полюблю *живий образ*. Один, і другий, і третій! Коли б лише досить хороші, досить пориваючі й гідні моєї любові істоти! Коли б повні великих, перемагаючих своєрідних мотивів... а любити... байка! Я чекаю того розцвіту душі... може, сотворю в честь його... великий образ...

Потім обернулася до стіни й за малу хвилину почула я, що вона знов плаче...

Мені стало лячно.

Таких сцен я боялася завжди дуже.

Було багато речей у житті, які брала страшно легко, ледве доторкалася їх крилами своєї вибагливої душі, а інші... падала ниць перед їх важністю; але в штуці була поважна й глибока, як море...

І з нею було тяжко дійти до кінця. Побивала мене аргументами, що, хоч і не були б признані загальносправедливими, то не були ніяк самі по собі неслухняними.

Я підійшла до неї й почала втихомирювати її.

— Чим хочеш успокоїти мене? — питала мене повним, палючим, майже строгим поглядом. — Сентиментами? Сердечними фразами вплинути на мій ум? Не накладаймо на свої душі маски. І я і ти знаємо, що я мушу виїхати в інтересі штуки за границю... мушу, мушу!

По кількох хвилях піднялася живо з отоманки й почала ходити по хаті, причім терла нервово руки, що було вже в неї ознакою найбільшої розпуки. Здавалось, туй-туй лопне головою до стіни...

Я запалила велику лампу, що звисала над столом посередині хати, і світло немов переломило критичну ситуацію, розсипуючись лагідно на всі предмети великої гарної кімнати, оставляючи лише вугли в півтіні, де стояли нерухомо листові цвіти, і тут і там плюшеві фотелі, великі букети й білі бюсти...

Хтось застукав.

Вона задержалася перелякано в хаті і звернула люто й гордо голову через плечі до дверей, — хто смів саме в тій хвилі приходити?

Я попросила увійти.

Двері отворилися, і ввійшла жінчина.

Чорно вбрана, з темно сповитою поверх шапочки головою, постава проста — вона!

— Софія Дорошенко, — звернулася лише до мене.

— Дуже нам мило, ви вже були тут?

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ